

Moderní teologie jako nástroj boje proti terorismu a extrémismu

Roman Cardal

4. júla 2023 ✚ Spoločnosť ✚ CZ, Filozofia

Z temnoty do temnoty

Existuje jedna základní kategorie, jejímž prostřednictvím se často chápe rozdíl mezi myšlením předmoderním a myšlením moderním. Jde o kategorii *kritičnosti*. Každý středoškolák má dnes naprosto jasno v tom, že před vznikem novověké vědy se lidé po celá tisíciletí potáceli v temnotách mýtů, předsudků a iracionálních pověr. Mezi ně samozřejmě řadí i *víru křesťanskou*, na níž hledí s obzvláštním pohrdáním. Právě na tomto příkladě si lze uvědomit, v čem spočívá jeden z podstatných rysů soudobého vzdělání – v programování mysli mladých lidí v souladu s vizí světa, která se tradičně označuje jako *osvícená*.

Mnohým nadšeným bojovníkům proti středověkému tmářství však nezřídka uniká, že moderní osvícenství je oslavováno už jen v méně poučených kruzích intelektuálů. Do módy totiž přišlo distancování se od klasického osvícenského programu, pro nějž byla typická *bezmezná důvěra v lidský rozum*. Očekávání osvícenců se podobalo očekávání mesiáše, který konečně přijde spasit svůj zotročený lid. Podobně jako antičtí gnostikové se i moderní iluministé domnívali, že zdroj spásy člověka neleží *mimo něj*, nýbrž *v něm samém*. Potenciál rozumu se jim jevil tak obrovský, že věřili v uskutečnění ráje na zemi. Křesťanská víra měla v jejich očích ten neodpuštělný defekt, že po celá staletí bránila rozvoji tohoto nedoceníitelného pokladu v nitru člověka.

Ilustračný obrázok, zdroj: flickr.com

Následné dějiny však ukázaly, že *žádný pozemský ráj se nedostavil*. Věda a technika naopak umožnily realizaci toho nejbrutálnějšího, co kdy lidstvo ve své historii zažilo – světových válek, masivních táborů smrti, nemilosrdných totalitních režimů. Rozum, příslibený zachránce světa, byl sesazen ze svého trůnu. Najednou se proti němu objevila celá řada obvinění. V zásadě spočívala v tom, že svou vlastní povahou produkuje *toxické ideje*. Jejich toxicita byla identifikována v různých polohách – jednou nesla hlavní vinu jejich *obecnost*, jindy zase jejich *rigidní nutnost*. Nakonec se „kritičtí“ myslitelé shodli na tom, že pramenem všech špatností západního racionálního člověka je jeho nárok na *pravdu (objektivitu)* a *jistotu*. Hon na tyto tradiční hodnoty byl rozpoután s nebývalou důkladností.

Probuzení z katolického dogmatismu

Původně oslavovaná kritičnost osvícenců se sama dostala pod palbu kritiky. To u mnohých intelektuálů vedlo k názoru, že *kritičnost* není vázaná na nějaké obsahy poznání, nýbrž že představuje spíše *způsob myšlení*, který se odmítá vázat na nějaké pevné přesvědčení, protože v tom případě by se jednalo o nežádoucí dogmatismus. Od určité doby má proto kritičnost staronový nátěr *permanentního skepticismu*.

Vlna moderního kriticismu se nevyhnula ani katolickému myšlení. Křesťanské náboženství se díky své povaze mnohým filosofům a teologům zdálo přímo vyzývat ke svému *kritickému přehodnocení*. Zvláště křesťanský nárok na pravdu (objektivitu) o člověku a světě se uprostřed agresivních sekulárních ideových proudů stával *stále více izolovaný*. Zatímco krédo nové doby až s fanatickým zápalem vyznávalo nemožnost spolehlivého objektivního poznání člověka a světa, hledali křesťané útěchu v Pravdě, která podle jejich víry do našeho světa vstoupila a vzala na sebe lidskou přirozenost. Bylo jen otázkou času, kdy nastoupí „katoličtí“ myslitelé, kteří tento starý „mýtus“ zboří a vpustí do světa víry a teologie „svěží život“ moderního ducha.

Nejde-li nám do hlavy, jak se nějaký katolík může pustit do takového destruktivního projektu, stačí se vcítit do situace katolických intelektuálů, kteří opravdu uvěřili v to, že moderna již konečně a oprávněně setřásla jeho předchozích dogmatických věků. V nich se lidé domnívali, že existují *objektivní pravdy*, jež nás *všechny zavazují* a vůči nimž musíme zaujmout stanovisko *bezpodmínečného respektu a poslušnosti*. Nejvyšší Pravdu pak spatřovali v Bohu, jehož nároky na člověka považovali za *neoddiskutovatelné*. Představme si ale nějakého mladého, katolicky vychovaného studenta filosofie, který se během svého vzdělávacího kurikula setká s tzv. moderní kritickou filosofií (Descartes, Locke, Hume, Kant, Husserl, Hegel atd.). V určitém momentě mu hrozí, že společně s Kantem zakusí „probuzení z dogmatického spánku“. Nad texty uvedených autorit mu najednou „dojde“, že *skutečnost není pro člověka dostupná v její objektivní, na nás nezávislé podobě*. Nejsme ji totiž schopni dostat *do pozice předmětu* (objektu). Je *natolik velká a obsáhlá*, že našemu *předmětnému pohledu skrývá* řadu svých dimenzí.

Fatální zmatení objektovosti a objektivity

V tomto ohledu je klíčové zamyslení se nad samotnou *skutečností našeho poznání*. Chceme-li ho pochopit, musíme se na něj zaměřit a učinit ho *předmětem* naší reflexe. Ale právě tato nezbytná podmínka poznání našeho poznání *není splnitelná*, protože každý předmět se vždy jeví nějakému poznávajícímu subjektu, který *zůstává mimo jeho předmětný záběr*. Když si to uvědomíme, můžeme se pokusit reflektovat nad tímto skrytým „pozadím“ našeho poznání (nad jeho subjektivní, nezpředmětněnou dimenzí) tak, že ho prostřednictvím nové reflexe vyvedeme z nepředmětné sféry do pozice předmětu poznání. Tím si ale nijak nepomůžeme, protože i tento nový úkon poznání má opět svůj nezpředmětněný (tj. subjektivní) rozměr, který nelze překonat žádnou další reflexí. Při myšlenkové autoreflexi, kterou se člověk snaží poznat své vlastní poznání, hrozí zdrcující regres do nekonečna. Jestliže tedy nejsme schopni „uvidět“ naše poznání v jeho předmětné podobě, nemůžeme si být jisti, zda nám spolehlivým způsobem představuje i skutečnost, jíž se jako předmětem dnes a denně zaobírá.

Jakmile se mladý student filosofie setká s uvedenou úvahou, zaplaví ho hluboká radost z nového objevu. Konečně „kriticky“ poznává, že *jakýkoliv nárok na objektivitu je nelegitimní*. Pro oblast víry a teologie v tom neplatí žádná výjimka. Tradiční katolický postoj je nutné dekonstruovat a tzv. tradicionalisty odhalit jako nepřátele zralého a dospělého, tj. relativistického křesťanství.

Že tento proces demontáže tradičního katolického pohledu na skutečnost úspěšně probíhá, o tom není nutné čtenáře nijak zvlášť přesvědčovat. Každý si to může otestovat v praxi u svých bratří a sester ve víře. Stačí v rozhovoru s nimi trvat na bezpodmínečné pravdivosti a závaznosti katolických pravd a z původně klidného a pohodového rozhovoru se stane těžký spor. A to hlavně v případech, kdy se hovor vede s katolíky, kteří zdárně absolvovali filosofickou nebo teologickou fakultu. Tam se totiž „kritičnost a vědeckost“ pěstuje na vysoké úrovni.

Před akademicky posvěcenou kritičností dneška není zapotřebí kapitulovat. Výše uvedené moderní „kritické“ sofisma totiž fatálně zaměňuje *objektivost s objektivností*. To, že určité skutečnosti nelze poznávat předmětně (jako objekty, *objektově*), vůbec neznamená, že je nelze poznávat *objektivně* (tj. pravdivě). Právě zde vidíme probíhat hranici mezi klasickou a moderní *transcendentalitou*.

Klasická transcendentalita zaměřuje určení, která přesahují jakékoliv omezující hranice, tedy i hranice objektu a subjektu (např. jsoucno, jedno, pravda, dobro, krása) a objektivním způsobem nad nimi reflektuje. Kdyby filosofie či teologie popřela *objektivitu těchto neobjektových určení*, upadla by *do rozporu*, protože by například musela s pravdivostním nárokem tvrdit, že žádnou pravdu (objektivitu) nepoznáváme. Moderní transcendentalita naopak v této pasti uvízla. *Záměnou objektivosti a objektivity* se nechala strhnout k proklamacím o neobjektivitě pojmů skutečnosti, jednoho, dobra a krásy a vyhlašuje tyto své „objevy“ s nepřehlédnutelným nárokem na závaznost pro všechny moderně a „kriticky“ myslící lidi.

Dnešní katoličtí filosofové a teologové, kteří se pohybují na platformě moderní transcendentality, *už o pravdě nechtějí nic slyšet*. Namísto hledání a nacházení pravdy mluví o *nekonečném dialogu a doprovázení*. Největší hrůzu mají z „proselytismu“, který řadí bezmála do stejné kategorie jako terorismus. Na svém poli působnosti konají podobnou úlohu jako jisté bezpečnostní složky v sekulární oblasti – sdružují se do proti-teroristických a proti-extremistických jednotek, jež mají za úkol „neutralizovat“ (rozuměj vyhladit) poslední zbytky konzervativně smýšlejících katolíků.

Navzdory tomu je však evidentně lepší nechat se očerňovat jako nekritický a dogmatický katolík, ale zůstat pevně na pozicích, které s opravdovou kritičností promýšleli filosofové a teologové už dávno předtím, než Západ zamořila moderní pseudo-kritičnost. Je ostatně velkou otázkou, která víra je vlastně „zralejší a dospělejší“ – zda ta, jež zrála a dospívala od doby tzv. moderního probuzení a je tedy stále ještě malým nedochůdčetem, anebo ta, která se zrodila v Kristově éře a měla na své zrání a dospívání více než dva tisíce let.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/moderni-teologie-jako-nastroj-boje-proti-terorismu-a-extremismu/>